

MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ DÖNEMİNDE KURULAN İNKILÂP MAHKEMELERİ

Tamer NALBANT*

Öz

27 Mayıs Askeri Darbesi sonrasında yasama ve görevlendirdikleri bakanlar aracılığı ile de yürütme görevini ele alan Milli Birlik Komitesi, henüz yasama görevini almasının ikinci ayında “Milli İnkılâbın Korunması” amacıyla İnkılâp Mahkemeleri kurulması hakkında ki kanunu çıkarmıştır.

İnkılâp Mahkemeleri, Milli Mücadele Dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında görev yapan İstiklal Mahkemeleri örnek alınarak kurulmuştur. İstiklal Mahkemelerinin de Fransız İhtilal Mahkemeleri örnek alınarak kurulduğu göz önüne alındığında, İnkılâp Mahkemelerinin kendisinden önceki iki örnekte olduğu gibi bir devrim mahkemesi olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Kurulması Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine Milli Birlik Komitesinin onayına bağlı olan İnkılâp Mahkemeleri, MBK üyelerinin kurulması yönündeki arzularına karşın, Bakanlar Kurulunun sivil kanadını oluşturan bakanların mahkeme hakkındaki olumsuz düşünceleri ve kurulması teklifini hiçbir zaman MBK’ya getirmemeleri üzerine kurulmamıştır. Yeni Anayasa’nın yürürlüğe girmesi ve T.B.M.M.’nin açılması, dolayısıyla MBK’nun lağvı olmasıyla da hayata geçmeden ortadan kalkmıştır.

Anahtar Kelimeler

27 Mayıs Askeri Darbesi, Milli Birlik Komitesi, İnkılâp Mahkemeleri, İstiklal Mahkemeleri, Fransız İhtilal Mahkemeleri

REVOLUTION COURTS WHICH WERE ESTABLISHED IN THE ERA OF THE NATIONAL UNITY COMMITTEE

Abstract

The National Unity Committee (NUC) which had legislative and executive power by ministers that they appoint after the 27 May Military Coup established a new law about “prevention of the

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Öğrencisi, Ankara/Türkiye.
tamernalbant@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3497-0801
Makalenin Gönderilme Tarihi: 11.08.2018
Makalenin Kabul Tarihi: 19.09.2018
Makalenin Yayınlanma Tarihi: 25.10.2018
Makalenin Türü: Araştırma

national reforms". Revolution Court was established within the scope of this law during the second month of the NUC.

Revolution Courts were established by modelling Independence Courts which served in the period of War of Independence and first years of the Republic. When we consider that the Independence Courts were established by taking the French Revolution Courts as an example, it is possible to say that Revolution Courts can be regarded as a revolutionary court as in the previous two examples. The foundation of the Revolution Courts was subject to the approval of the National Unity Committee on the proposal of the Council of Ministers. Despite the request of the NUC members to establish the court, the civilian ministers of the Council of Ministers had negative opinions about the court and never brought the establishment proposal to NUC. After all this developments, as the new Constitution entered into force and the Grand National Assembly opened, the NUC was abolished and the Revolution Courts were removed without any implementations.

Keywords

27 May Military Coup, National Unity Committee, Revolution Court, Independence Court, French Revolution Courts

GİRİŞ

Demokrat Partinin 1950 yılında iktidara gelmesinden itibaren ortaya koyduğu uygulamalardan ordu içerisindeki özellikle genç subaylar oldukça rahatsız olmuştur. 1954 seçimlerinde oyunu artırarak iktidarda kalan Demokrat Parti, bu kez yalnızca uygulamaları ile değil, mecliste ve basın önünde yaptığı söylemlerle de orduyu rahatsız etmiştir. Ordu içerisinde genç subayların münferiden başlayan teşkilatlanma faaliyetleri, 1959 yılından sonra birleşerek büyümüş ve DP'nin antidemokratik uygulamalarına tepki veren aydınlar ve üniversite öğrencilerinin de desteğiyle 26 Mayıs 1960 gecesi eyleme dökülerek 27 Mayıs 1960'ın ilk saatlerinde iktidarın devrilmesine kadar varmıştır.

Müdahaleyi gerçekleştiren askerler, iktidarlarının ilk günlerinden itibaren kurdukları 38 kişilik Milli Birlik Komitesi aracılığıyla yasama¹ ve yine bu komitenin kontrolü altındaki Bakanlar Kurulu ile yürütme görevini ele almışlardır. MBK, DP'li siyasetçileri tutuklamış, kurdukları Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından hazırlanan iddianameler kapsamında suç yükledikleri DP'liler ile bazı yüksek rütbeli askerler ve bürokratları Yassıada'da Yüksek Adalet Divanında yargılamışlardır. İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde görevli Anayasa Hukukçuları tarafından geçici bir Anayasa hazırlanmışlar ve ülkeyi, bu geçici anayasa ile yeni anayasa yürürlüğe girene ve seçimler yapıp TBMM kuruluncaya kadar yaklaşık 17 ay süre ile yönetmişlerdir. Siyasal tarihimizde bu dönem Milli Birlik Komitesi Dönemi olarak adlandırılır.²

21 Haziran'da Meclis Binasına geçen MBK, o günden itibaren tam bir yasama organı düzeni ve kimliği içerisinde çalışmaya başlamıştır. 38 kişilik komite, Meclis Genel Kurulu gibi çeşitli ihtisas komisyonlarına bölünmüş,

¹ "1924 Tarih ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kanun"un 1'inci Maddesi şöyledir. "Milli Birlik Komitesi, yeni anayasa ve seçim kanunu demokratik usullere uygun olarak kabul edilip, buna göre en kısa zamanda yapılacak genel seçimlerle yeniden kurulacak olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne iktidarı devredeceği tarihe kadar, Türk Milleti adına hâkimiyet hakkını kullanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşkilatı Esasiye Kanununa göre sahip olduğu bütün hak ve yetkiler bu süre içerisinde Milli Birlik Komitesine aittir." Bk. 12 Haziran 1960 tarihli, 1 Numaralı Kanun, T.C. Resmi Gazete, 14 Haziran 1960, Sayı 10525, s. 1-9.

² Milli Birlik Komitesi, Geçici Anayasa'nın açıklanması ile birlikte hukuki bir kimlik kazanmıştır. Komite'nin çıkardığı 1 Numaralı Kanun, "1924 Tarih ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kanun"dur. Kanunun en başında, Genel Hükümler Başlığı ile belirtilen bölümde, çok kısaca olmak üzere, ordunun niçin meclisi fesh ederek yönetime el koyduğu açıklanmış ve milletin iktidarı geçici olarak MBK'ne emanet ettiği vurgulanmıştır. Geçici Anayasa olarak adlandırılan 1 Numaralı Kanun, 1924 tarihli, 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanununun 4-7,9-25, 27-36, 38-40'inci maddeleri ile 41'inci maddesinin ikinci ve üçüncü cümlelerini, ayrıca, 42-50, 52, 61-67, 95, 102,104'üncü maddelerini yürürlükten kaldırmıştır. Ayrıca aynı kanunun 25'inci maddesi ile MBK'nce çıkarılan Geçici Kanunlar'ın Anayasa'ya göre kurulacak TBMM'nce kaldırılmadıkça yürürlükte kalacağı da hükmüne bağlanmıştır. 1924 sayılı Anayasa'nın bazı hükümlerini kaldıran ve bazı hükümlerini de değiştiren 1 Numaralı Kanun ile MBK'nin ve onun başkanının görevleri, Bakanlar Kurulu ile MBK'nin ilişkileri düzenlenmiş, devrik Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar ile eski iktidar mensuplarını ve onların suçlarına katılanları yargılamak üzere "Yüksek Soruşturma Kurulu" ve "Yüksek Adalet Divanı" kurulmuştur. Bk. A.g.y., s. 1-9.

görülecek kanun tasarısı ve teklifleri bu komisyonlardan geçirilmeye başlanmıştır. Ülke yönetiminde deneyimsiz ve hazırlıksız olan MBK üyeleri³, kısa süre içerisinde bakanları ihmal etmeye, icraatı daha ziyade kurdukları ihtisas komisyonları eliyle yapmaya başlamışlardır. Bakanlar birçok kanunu radyodan ya da gazeteden öğrenmişler, durum kabine toplantılarında da sık sık gündeme getirilmeye başlanmıştır. Ayrıca, Hükümetin 11 Temmuzda MBK huzurunda okuduğu program hakkında MBK'nun bir hafta içerisinde görüş bildirilmesi gerektiği halde üzerinden bir buçuk ay geçmesine rağmen hala program üzerinde görüşlerini açıklamamışlardır. Durum Bakanlar Kurulunun 25 Ağustos 1960 tarihli toplantısında ele alınmış ve sivil bakanların oy birliği ile hükümet istifa etmeye karar vermiştir. Ancak istifalarını yazılı olarak değil şifahi vermişlerdir.⁴

MBK yaptığı toplantılarda hükümetin tamamının değiştirilmesinin kamuoyunda MBK'ya karşı güvensizlik yaratabileceği endişesi ile sivil bakanlardan beşinin kabinede kalmasına diğerlerinin değiştirilmesine karar vermiştir.⁵

MBK'nun önünde bulunan önemli sorunlardan biri de tutuklanarak Yassıada'ya götürülen eski iktidar mensuplarının yargılanması konusu olmuştur. Bunun için kendi konularında uzman olduğu düşünülen hukuk profesörleri ve hukuk adamlarından yardım istenmiştir. Kurulan komisyon, Ceza ve Usul Komisyonları adlarıyla ikiye ayrılarak çalışmalarını yürütmüştür.⁶

Usul Komisyonunun çalışması tamamlanarak, 18 Haziran'da Resmi Gazetede "*Yüksek Adalet Divanı'nın Muhekeme Usulüne Ait Geçici Kanun*" adıyla yayımlanmış ve kanunlaşmıştır. Ceza Komisyonu da çalışmalarını Haziran ayı sonunda bitirmiş ve nihayet tasarısı komiteye sunularak 11 Temmuz tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Böylece, ihtilali yapanlar, ihtilale sebep olduklarını düşündükleri sorumluları, oluşturdukları bir yüksek mahkemede hukuka uygun olarak yargılama amacıyla önemli bir adım atmışlardır.⁷

MBK, 16 Eylül 1960 günü "*Milli Birlik Komitesi'nin Direktifi ve Milli Birlik Komitesi'nin Memleket Meseleleri Hakkında Temel Görüşleri*"ni yayımlamışlar-

³ "38 subaydan oluşan MBK'nde, en yaşlı subay 65, en genç subay 27 yaşındadır. Yaş ortalaması ise 41'dir. 38 subaydan 32'si kurmay subaydır. Komite üyelerinin 32'si karacı, 3'ü havacı, 2'si denizci, 11 jandarmadır. Komitede 2 Orgeneral, 2 Tümgeneral, 1 Tuğgeneral, 9 Albay, 6 Yarbay, 11 Binbaşı, 7 Yüzbaşı bulunmaktadır." Bk. Ümit Özdağ, *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Kitapları, İstanbul, 1997, s. 270.

⁴ Abdi İpekçi, Ömer Sami Coşar, *İhtilalin İçyüzü*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1965, s. 338.

⁵ İpekçi ve Coşar, *age.*, s. 338.

⁶ Özdağ, *age.*, s. 278.

⁷ *Age.*, s. 279.

dır.⁸ MBK hükümete verdiği bu direktifin yanında, ülke meseleleri hakkında temel görüşlerini de açıklayarak, iktidarda kalacağı süre içerisinde bu temel görüşler doğrultusunda neler yapılacağını ayrıntılı olarak açıklamıştır. MBK direktifi, ülkede yapılacak yenilikler ve sivil iktidarın uyması gerekli kuralları içermiştir. Direktif daha sonra 1961 Anayasasının da temelini oluşturmuştur.⁹

Siyasi hayatımızda bir ilk olan “Direktif”de MBK’nın yapmayı planladığı işler bakanlıklar düzeyinde sıralanmış ve bunların nasıl bir zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilebileceği de belirtilerek “Ana Fikir” başlığı altında özetlenmiştir. MBK direktifinin “Ana Fikir” başlıklı girişi, Direktif’in amacı hakkında bir fikir vermesi açısından önemlidir.

“Milli Birlik Komitesi’nin gayesi, Türkiye’yi ve Türk Milletini bir bütün olarak ele almak, Atatürk İnkılâplarına dayalı tarafsız ve faziletli bir idare kurmak, günümüze kısa vadeli meselelerini halletmek, uzun vadeli meselelerin esaslarını tespit ederek, imkân ve zaman nispetinde tatbikatına girişmek ve idareyi hazırlıkları ile beraber en geç 1961 yılı sonbaharında yeni iktidara devretmektir.”¹⁰

Görüldüğü gibi MBK, kendi iktidarının süresini 17 ay gibi bir süreyle sınırlandırmış ve planladığı gibi, tamamladığı işlerin dışında kalanları hazırlıkları ile beraber yetkiyi Ekim 1961 tarihinde yeni iktidara devretmiştir.

Askerler, 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesini bir “İhtilal”, sonrasında yaptıkları icraatları ve düzenlemeleri de bir “İnkılâp” olarak adlandırmışlardır. Ülkeyi yönettikleri dönem içerisinde silahlı kuvvetler ve üniversiteler içerisinde önemli kanuni düzenlemeler yapmışlardır. Bu kapsamda dikkat çeken icraatları, TSK’dan 235 general ve amiral ile yaklaşık 5000 subayı emekliye sevk etmeleri ve yine üniversitelerden 147 öğretim üyesini de akademik görevlerinden almaları olmuştur. Bu öğretim üyeleri ancak yıllar sonra demokratik siyasi düzene geçildiğinde çıkarılan kanunlar ile görevlerine dönebilmişlerdir. Ordu’dan emekli edilen general, subay ve astsubaylar içinse böyle bir geri dönüş söz konusu olmamıştır.

Makale, MBK’nın neden böyle bir özel yetkili mahkeme kurmaya ihtiyaç duyduğu, mahkemenin kapsamı, kuruluş kanunu ile bu kanunun kamuoyunda yarattığı düşüncüyü ortaya koymayı, ayrıca Bakanlar Kurulunun özellikle sivil kanadının niçin mahkemenin hayata geçmesine soğuk baktığı hususlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Makalede İnkılâp Mahkemeleri kurulması hakkında ulusal basında yer alan haberler ve makaleler ile

⁸ “Milli Birlik Komitesi’nin Direktifi ve Milli Birlik Komitesi’nin Memleket Meseleleri Hakkında Temel Görüşleri” Bk. T.C.Resmî Gazete, 16 Eylül 1960, Sayı 10605, s. 1-3.

⁹ Sinan Onuş, *Parola: İnkılâp 27 Mayıs’ı Yapanlar Anlatıyor*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s. 209.

¹⁰ “Milli Birlik Komitesi’nin Direktifi ...” agy., s. 1-3.

Bakanlar Kurulunun düşüncelerini anlamak açısından Bakanlar Kurulu tutanakları incelenecektir.

I. İNKILÂP MAHKEMELERİ'NİN KURULUŞ AMACI, KANUNU VE KAPSAMI

İnkılâp Mahkemeleri kurulması hakkındaki kanun 62 Kanun Numarası ile 18 Ağustos 1960 tarihinde Millî Birlik Komitesinde kabul edilmiş ve 22 Ağustos 1960 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹¹

Kanun toplam 16 maddeden oluşmuştur. 1 ve 2'nci maddeleri mahkemelerin kuruluşu ile ilgili esasları, 3'üncü madde ise alt fıkraları ile beraber mahkemenin görevlerini düzenlemektedir. 4'üncü maddede mahkemenin suçlu bulunduğu kişilere vereceği cezalar belirtilmiştir. 5 ve 11'inci maddeler mahkemenin usul hükümlerini düzenlemektedir. 12 ve 16'ncı maddeler ve bu kısımda yer alan bir geçici madde ise çeşitli hükümler başlığını taşımaktadır.¹²

Burada dikkat çeken nokta, mahkemenin görev alanında bulunan suçların büyük çoğunluğunun aslında Türk Ceza Kanununda yer alan suçlar olmasıdır. Bir başka deyişle aslında bu mahkemeler kurulmamış olsa, kanun kapsamında olan suçlar işlendiği takdirde zaten cezasız kalmayacaktır. TCK'da yeri olmadığı halde İnkılâp Mahkemeleri kanununda düzenlenen ve suç olduğu ifade edilen tek konu, 3'üncü maddenin 4'üncü fıkrasında yazılı olan hususlardır. Bu madde “ *Millî İnkılâp Hareketine ve esaslarına karşı ve bunlara zarar verebilecek şekilde her ne suretle olursa olsun propaganda yapanları veya telinde bulunanları veya haber yayanları veya nakledenleri veya herhangi bir faaliyette bulunanları*”¹³ muhakeme eder hükmünü içermektedir.

Görülüyor ki aslında kanunun çıkarılma amacı 27 Mayıs Askeri Darbesi sonrası ortaya çıkan siyasi ortamın korunmasıdır. Kanunu çıkaran MBK, “*Millî İnkılâp Hareketi*” olarak nitelediği müdahaleyi ve devamında ele aldığı yönetimi korumak amacıyla böyle bir kanunu çıkarmış ve İnkılâp Mahkemelerini kurmuştur. Mahkemenin görev kapsamına giren diğer suçlar için ise TCK'nun öngördüğü cezalar bu kanun ile ağırlaştırılmış, mahkemenin soruşturma ve kovuşturma süreçleri kısaltılmış ve suçların vahim olduğu durumlar gibi subjektif bir ifade ile TCK'da üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilir suçlar için bile ölüm cezasına hükmedilebileceği kanunlaştırılmıştır.¹⁴

¹¹ T.C.Resmî Gazete, 22 Ağustos 1960, Sayı, 10584, s. 1-2.

¹² “62 Sayılı İnkılâp Mahkemeleri Hakkında Kanun”, Bk. T.C.Resmî Gazete, 22 Ağustos 1960, Sayı, 10584, s. 1-2.

¹³ “62 Sayılı İnkılâp Mahkemeleri Hakkında Kanun, Madde: 3, Fıkra: 4” Bk. Agy., s. 1.

¹⁴ “62 Sayılı İnkılâp Mahkemeleri Hakkında Kanun, Madde: 4” Bk. Aynı yer.

İnkılâp Mahkemelerinin kurulabilmesi için Bakanlar Kurulunca bir lüzum gösterilmesi ve nerede kaç adet İnkılâp Mahkemesi kurulması gerektiğinin MBK'ya bildirilmesi gerekmektedir. Bakanlar Kurulunun bu şekilde yapılacak talebi üzerine mahkemeler MBK tarafından kurulacaktır. Mahkemeler sabit veya gezici olabilecektir. Ayrıca mahkemenin kurulacağı merkez ve sorumluluk alanı da MBK tarafından tespit edilecektir. Mahkemeler bir başkan, iki üye ve bir savcıdan oluşacaktır. Her mahkeme için iki yedek hâkim üye ve yeteri kadar savcı yardımcısı görevlendirilebileceği de kanunda belirtilmektedir.¹⁵

İnkılâp Mahkemeleri, 765 sayılı Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının birinci babının, birinci, ikinci ve dördüncü fasıllarında yazılı suçları işleyenleri, ayrıca yine TCK'nın ikinci kitabının beşinci babının birinci faslında yazılı suç işlemeye tahrik fiilleri ile ikinci faslında yazılı suç işlemek için örgüt kurmak faaliyetlerini gerçekleştirenleri yargılamak üzere kurulmuştur. Bunun yanında "*Devlet Başkanının veya Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi üyelerinin veya Bakanların şahıslarına karşı her ne suretle olursa olsun kavlen veya fiilen tecavüz edenleri*" yargılamak da mahkemenin görevleri içerisinde sayılmıştır. Ayrıca TCK'da suç olarak tanımlanmadığı halde bu kanunda suç olarak gösterilen milli inkılâp hareketine ve esaslarına karşı propaganda yapmak, telkinde bulunmak ve haber yaymak olarak ifade edilen kısaca milli inkılâp hareketini yermek de kanunun kapsamı içerisine alınmıştır.¹⁶

Mahkemenin görevi içerisine alınan ve kanunun üçüncü maddesinin birinci fıkrasında yazılı olan suç, "*Devletin Şahsiyetine Karşı Cürümler*" başlığını taşımaktadır. Bu maddenin birinci faslı, "*Devletin Arsulusal Şahsiyetine Karşı Cürümler*" başlığı ile devam etmektedir. Bu fasıl, TCK'nın 125 ile 145'nci maddeleri arasındaki suçları tanımlamaktadır. Bu suçlar genel olarak devletin topraklarının bir kısmını veya tamamını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya bir kısmını devlet idaresinden ayırmaya ilişkin eylemler ile başlar, devlet aleyhine silah kullanmak, yabancı bir devletin ülkemize karşı hasmane tutum takınması için yabancı bir devletle anlaşmak, Türk Devletini harp tehlikesinde bırakacak şekilde yabancı bir devlet hesabına asker toplamak ve diğer hasmane hareketlerde bulunmak, askeri ve harp malzemelerini kısmen veya tamamen geçici bir süre bile olsa kullanılamayacak hale getirmek ve zarar vermek olarak ifade edilmiştir.¹⁷

¹⁵ "62 Sayılı İnkılâp Mahkemeleri Hakkında Kanun, Madde: 1,2" Bk. Aynı yer.

¹⁶ "62 Sayılı İnkılâp Mahkemeleri Hakkında Kanun, Madde: 3" Bk. Aynı yer.

¹⁷ "765 sayılı Türk Ceza Kanunu (Mülga), İkinci Kitap, Birinci Bab, Birinci Fasıllar, Md.125-145", T.C.Resmî Gazete, 13 Mart 1926, Sayı, 320, s.1-80, "Kanun 4 Kasım 2004 tarihli 5252 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 12 nci Maddesi ile 1 Haziran 2005 tarihinden itibaren tüm değişiklik ve ekleri ile yürürlükten kaldırılmıştır." Bk. T.C.Resmî Gazete 13 Kasım 2005, Sayı, 25642.

Bunun yanında devletin emniyetine ve uluslararası siyasi menfaatine zarar verecek evrakları ele geçiren, yok eden, tahrip eden ve üzerlerinde sahtecilik yapanlar da kanun kapsamında cezalandırılacaklardır. Yine gizli kalması devletin emniyeti ve menfaatleri açısından gerekli olan bilgileri ele geçiren veya bunu siyasi veya askeri casusluk amacıyla yapan kimsenin eylemi de suç teşkil edecektir. Bir diğer maddede ise devletin askeri menfaati için girilmesi yasak olan yerlere girmek, açıklanması yetkili makamlarca men edilmiş bilgiyi açıklamak, vazifesi dolayısıyla öğrendiği teknik ve sınai bilgiyi başkasının menfaatine kullanan devlet görevlisinin işlediği suçlar da bu kapsamda düzenlenmiş ve cezaları belirlenmiştir. Fasılın devamındaki maddelerde ise hükümetin müsaadesi olmadan kökü yabancı memleketlerde olan cemiyetlerin ve müesseselerin ülkemizde şubelerini açmak, Türkiye ile harp halinde bulunan bir devletten akademik unvan, nişan vs. fahri rütbeler kabul etmek ve bunlara ait maaş vesair menfaatler sağlamak ve son olarak Türk Bayrağı'nı ve devletin diğer hâkimiyet alametlerini tahkir kastı ile bulunduğu yerden sökmek, zarar vermek, yırtmak suçları ve bunların karşılığı olan cezalar düzenlenmiştir.¹⁸

İkinci fasıl ise “*Devlet Kuvvetleri Aleyhindeki*” suçları tanımlamakta ve bu suçların karşılığı olan cezaları belirtmektedir. Bunlar TCK 146 ve 163'üncü maddeler arasında düzenlenmiş ve yukarıda yazılanlardan daha ağır suçlardır. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının tamamını veya bir kısmını ortadan kaldırmak ve bu kanun ile kurulan TBMM'yi ortadan kaldırmak veya görevini yapmasını cebren engellemek suçunu işleyenler bu fasıl altındaki maddelere göre cezalandırılmaktadır. Aynı şekilde devamı maddelerde de Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun görevini yapmasını engellemek ve bunu teşvik etmek suçu düzenlenmiştir.¹⁹

Fasılın devamında halkı silah veya yakıcı, boğucu, patlayıcı maddeler ile isyana teşvik ve Türk halkını birbirini aleyhine çatışmaya teşvik suçları ve bunların karşılığı olan cezalar anlatılmaktadır. Ayrıca yukarıda belirtilen bu suçların işlendiğine veya işleneceğine şahit olanlardan derhal bunu ilgili makama bildirmeyenlerin de suç işlemiş olacağı ve karşılığında belirtilen cezaları alacakları da madde içeriğinde ifade edilmektedir.²⁰

İkinci fasılın kapsamındaki maddelerden en önemlilerinden biri de, TCK 152 ve 153'üncü maddelerde yazılmış olan suçlardır. Bu maddeler mevcut yönetime karşı silahlı bir kalkışma ihtimaline karşı yazılmış maddelerdir. 152'nci maddenin içeriğinde: “*Bir kimse devlet tarafından memuriyeti*

¹⁸ Aynı yer.

¹⁹ “765 sayılı Türk Ceza Kanunu (Mülga), İkinci Kitap, Birinci Bab, İkinci Fasıl, Md. 146-163”, a.g.y. s. 1-80.

²⁰ Aynı yer.

yahut devletçe makbul olacak bir sebep olmadıkça bir asker kıtasının veya donanmanın veya harp gemisinin veyahut bir kale veya bir müstahkem mevkiin yahut bir liman veya bir şehrin kumandasını alırsa veya memur olduğu askeri kumandanlığı terk etmesi için devlet tarafından vaki olan emirlere kezalik makbul sebep olmadıkça itaat etmeyerek başında tutarsa” ifadeleri bulunmaktadır.²¹ 153’üncü madde ise askerleri kanunlara karşı gelmeye veya askerlik yeminlerini bozmaya, ayrıca askeri inzibat görevlerini ihlale teşvik edenlerin hangi cezayı alacakları düzenlenmiştir.²² Bu madde de aslında bir önceki madde ile içerik anlamında bağlantılıdır.

TCK 152’nci madde, tamamen bir kişi veya bir grubun silahlı kuvvetler bünyesindeki birlikleri, gemileri, uçakları ve bunların bulunduğu birliklerin emir komutasını ele alarak mevcut yönetime karşı herhangi bir kalkışma yapılmasını önlemeye yöneliktir. MBK’nin kendilerine karşı Türk Silahlı Kuvvetlerinin diğer personelinin bir kalkışma yapıp yapmayacağına ilişkin bir endişesi olup olmadığını bilemeyiz. Çünkü İnkılâp Mahkemelerinin kurulması öncesi bu kanunun mecliste görüşüldüğü oturumun tutanakları bulunmamaktadır.²³ TBMM Arşivinde bulunan tutanak dergilerinde bu kanun ile ilgili görüşmelerin tutanağa geçirilmediği belirtilmektedir. Bu nedenle bu konuda kesin bir şey söylenemez. Ancak mevcut düzeni silahlı bir müdahale ile değiştirebilen ve sonrasında ülke yönetimini ele geçiren MBK üyelerinin aynı şekilde kendilerine karşı da böyle bir kalkışma yapılabileceğini düşünmüş olmaları oldukça mümkündür.²⁴

İkinci fasılın müteakip maddeleri, Cumhurbaşkanı suikast ve suikast teşebbüsü, Cumhurbaşkanı hakaret ve sövme, Türklüğü ve Türkiye Cumhuriyetini, TBMM ve Hükümetin manevi şahsiyetini, bakanlıkları, devletin askeri veya emniyet kuvvetlerini veya adliyenin manevi şahsiyetini alenen tahkir ve tazyif edenleri kapsamaktadır. Son olarak harp esnasında

²¹ “765 sayılı Türk Ceza Kanunu (Mülga), İkinci Kitap, Birinci Bab, İkinci Fasil, Md. 152”, agy. s. 1-80.

²² “765 sayılı Türk Ceza Kanunu (Mülga), İkinci Kitap, Birinci Bab, İkinci Fasil, Md. 153”, agy. s. 1-80.

²³ (Haz.) Cemil Koçak, 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları (2 Haziran 1960-6 Ocak 1961), Cilt1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 9.

²⁴ İnkılâp Mahkemelerinin kurulmasının tartışıldığı Bakanlar Kurulu tutanaklarının yayımlanmadığını belirtmiştik. Ancak 8 Eylül 1960 günü yapılan Bakanlar Kurulu toplantısında Devlet Bakanı Amil Artus İnkılâp Mahkemeleri konusunu açmış ve bu konuda Bakanlar Kurulunda kısa bir görüşme yapılmıştır. Bu görüşmede Bakanlar Kurulunun ve MBK’nın İnkılâp Mahkemelerinin kurulması hakkındaki görüşleri Bakan Amil Artus’un sözleriyle ortaya çıkmaktadır. Bakan Artus: “... Onbeş onaltı gün ewelki bir toplantımızda İnkılâp Mahkemeleri mevzuunu teklif ettik, Birinci madde mucibince Bakanlar Kurulu lüzum gördüğü takdirde, lüzum gördüğü kadar ve icap eden yerlerde İnkılâp Mahkemeleri teşkil edebilir. Biz o tarihe ait olmak üzere “ İnkılâp Mahkemeleri tesisine lüzum yoktur” dedik ve bu hususta bir de yazı yazdık. Sonradan öğrendik ki Milli Birlik Komitesi bu mahkemelerin kurulmasını istemektedir. MBK bizden aza istedi. Bunları tespit edeceğiz. Hakikaten İnkılâp Mahkemeleri’nin kurulmasına lüzum var mıdır, yok mudur meselesi mühimdir. Bugün İnkılâp aleyhindeki hareketleri kanun suç olarak kabul etmiştir. Bu vaziyet karşısında, bu kanunun içerisinde giren suçların istatistikî vaziyetini teklif ettim ve gördüm ki bu vaziyet vuzuh ile bize aksettirilmemiş. Temmuz ve Ağustos aylarında işlenen suçların yekünü, normak zamanlardaki suçların yekünuna muadildir. İkincisi arz ettiğim gibi bazı filler var ki bunlar bugüne kadar ceza kanununda suç değildir. Fakat İnkılâp Mahkemelerinde suçtur.” Sözleriyle Bakanlar Kurulunun ve MBK’nın İnkılâp Mahkemeleri hakkındaki görüşlerini içeren ipuçları vermiştir. Bk. Koçak, age., s. 449.

halkın maneviyatını kırarak ve memleketin düşman karşısında mukavemetini azaltacak şekilde asılsız, mübalağalı ve bu maksada yönelik haber yayın ve nakledenler ile ilgili hususların düzenlenmesiyle fasıl tamamlanmaktadır. Burada dikkat çeken nokta, son fıkra ile İnkılâp Mahkemelerinin görev alanına alınan bu suçun harp esnasında işlenmesi halinde suç olarak tanımlanabileceğidir. Ancak ortalıkta ne bir harp ne de bir harp ihtimali vardır. Bu da, kanunun ne derece dikkatli hazırlandığı ve hukuki bir gözle ne kadar incelenerek çıkarıldığı konusunda bize bir fikir vermektedir.

Dördüncü fasılda, yukarıda belirtilen suçların örgütlü bir şekilde işlenmesi ve bu suçların işlenmesi amacıyla örgüt kurulması halinde verilecek cezalar ile halkı aynı amaçla galeyana getirmek ve harekete geçirmek suçuna verilecek cezalar düzenlenmiştir. Ayrıca yine yukarıda açıklanan suçların bir kısmı hakkında takibat yapılabilmesi TCK'ya göre Adalet Bakanlığının iznine bağlıdır.²⁵ İnkılâp Mahkemeleri Kanununda ise böyle bir düzenleme yapılmamıştır. Böylece Adalet Bakanlığı bu suçlarda devre dışı bırakılmış, suçlar hakkında daha hızlı takibat yapılması ya da soruşturmanın siyasi yöneticiler tarafından engellenmesinin de önü kapatılmıştır.

İnkılâp Mahkemeleri Kanununun üçüncü maddesinin mahkemenin görevlerini anlattığını daha önce belirtmiş ve üçüncü maddenin birinci fıkrasında düzenlenen suçları açıklamıştık. Aynı maddenin ikinci fıkrası ile de TCK'nın ikinci kitabının beşinci babının birinci ve ikinci faslında yazılı suçlar İnkılâp Mahkemeleri Kanunu kapsamına alınmıştır. Bu suçlar “*Amme-nin Nizamı Aleyhine İşlenen Suçlar*” başlığını taşır. Birinci fasılda bir suçun işlenmesini tahrik, teşvik ve övme ile korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit suçları tanımlanmıştır. İkinci Fasil ise her ne suretle olursa olsun suç işlemek için teşekkül oluşturmak, yani örgüt kurmak ve bu örgüte üye olmak ile yardım etmek suçlarını düzenler.²⁶

Mahkemenin görevlerini düzenleyen üçüncü maddenin üçüncü fıkrası ise TCK'ya atıf yapmamaktadır. Burada suç direkt olarak İnkılâp Mahkemeleri Kanununda belirtilir. Bu suç ise “*Devlet Başkanının veya Türkiye Cumhuriyeti Millî Birlik Komitesi Üyelerinin veya Bakanların şahıslarına karşı her ne suretle olursa olsun kavlen veya fülen tecavüz edenleri*” şeklinde tanımlanmıştır.²⁷ Bir kişinin şahsına karşı işlenen suçlar TCK'da tanımlıdır ve cezası bellidir. MBK Üyeleri bu madde ile Devlet Başkanı ve Bakanlar ile kendilerini mevki ve makamları dışında şahıslarına karşı işlenen suçlar için TCK

²⁵ “765 sayılı Türk Ceza Kanunu (Mülga), İkinci Kitap, Birinci Bab, Dördüncü Fasil, Md. 173”, agy. s. 1-80.

²⁶ “765 sayılı Türk Ceza Kanunu (Mülga), İkinci Kitap, Beşinci Bab, Bir ve İkinci Fasıllar, Md. 311-313”, agy. s. 1-80.

²⁷ “62 Sayılı İnkılâp Mahkemeleri Hakkında Kanun, Madde: 3” Bk. *T.C.Resmî Gazete*, 22 Ağustos 1960, Sayı, 10584, s. 1.

maddelerini yeterli görmemiş ve bu kanunla kendilerine güçlü bir kalkan oluşturmayı amaçlamışlardır.

İnkılâp Mahkemeleri Kanununun suçları tanımlayan ve mahkemeye görev olarak veren üçüncü maddesinin son fıkrasında TCK'da yeri olmadığı halde bu kanunla düzenlenen ve suç olduğu ifade edilen tek konunun, 3'üncü maddenin 4'üncü fıkrasında yazılı olan hususlar olduğunu belirtmiştik. Bu fıkra " *Millî İnkılâp hareketine ve esaslarına karşı ve bunlara zarar verebilecek şekilde her ne suretle olursa olsun propaganda yapanları veya telkinde bulunanları veya haber yayanları veya nakledenleri veya herhangi bir faaliyette bulunanları*"²⁸ muhakeme eder hükmünü içermektedir. MBK üyeleri bu fıkra ile "İnkılâp" olarak tanımladıkları 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sonrası oluşan siyasi düzeni korumak için bu suçu tanımlamışlar ve İnkılâp Mahkemeleri Kanununun 3'üncü maddesinin 4'üncü fıkrasında açıkça yazmışlardır. Ayrıca "bu kanunun tabikinde sıfat ve memuriyetler nazara alınmaz" ifadesiyle de suçları devlet görevlilerinin işlemesi durumunda ilgili kurumlardan alınması zorunlu olan soruşturma izinlerini de kaldırmışlardır.²⁹

Görüldüğü gibi bu suçların TCK'nın ilgili maddelerinde karşılığı vardır ve cezaları da oldukça ağırdır. Ancak İnkılâp Mahkemeleri yine de bu suçları işleyenlerin TCK'nın ilgili maddelerine göre Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurulu mahkemelerinde yargılanmasını yeterli görmemiş ve bu suçları İnkılâp Mahkemeleri kapsamına almıştır.

İnkılâp Mahkemeleri Kanunu'nun 5 ila 11'nci maddelerinin usul hükümlerini düzenlediğini yukarıda belirtmiştik. Mahkemenin usul hükümleri de oldukça ağırdır. Mahkemece 3005 sayılı kanun³⁰ hükümleri uygulanır denilmekle tüm suçlar için suçüstü şartlarının uygulanacağı ifade edilmiştir. Ayrıca mahkeme savcısı sorgu sırasında sorgu hâkiminin tüm yetkilerine sahiptir. Bunun yanında tutuklama ve salıverilme kararları herhangi bir onaya tabi değildir. Tutukluluk kararlarına karşı itirazı ise yine aynı mahkeme başkanı inceler ve karar verir. Bu karar kesindir. Görüldüğü gibi mahkeme kendi kararına yapılacak itirazı da kendisi değerlendirmekte ve verdiği karar kesin olmaktadır. Başka bir merciye itiraz hakkı bulunmamaktadır. Savcı takipsizlik kararı vermiş dahi olsa ancak bu karar mahkeme başkanının onayı ile geçerlilik kazanır.

²⁸ "62 Sayılı İnkılâp Mahkemeleri Hakkında Kanun, Madde: 3, Fıkra: 4", Bk. Agy., s. 1.

²⁹ "62 Sayılı İnkılâp Mahkemeleri Hakkında Kanun, Madde:3", Bk. Aynı yer.

³⁰ Ayrıntılı bilgi için Bk. "3005 Sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulüne Dair Kanun ve Değişik 3498 Sayılı; 3005 Sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulüne Dair Kanunun Üç Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun", T.C.Resmî Gazete, 13 Temmuz 1938, Sayı: 3958.

Mahkeme heyetinin ve zabıt kâtiplerinin reddedilmesi ise oldukça zordur. Mahkeme üyeleri Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'nun 21'nci maddesinde yazan haller dışında reddedilemezler.³¹

İnkılâp Mahkemelerinin kararları kesindir. Ancak mahkemenin savcısı veya sanık üç gün içerisinde kararın tekrar gözden geçirilmesini isteyebilir. Bu durumda dahi itirazı, kararı veren mahkeme değerlendirir ve mahkeme başkanının vereceği karar kesinleşir. Görüldüğü gibi karara itirazı yine kararı veren mahkeme değerlendirmektedir. Bu kesinlikle temyiz değildir. İnkılâp mahkemelerinin vereceği kararlar temyize veya üst mahkeme onayına tabi değildir. Kanun kapsamındaki suçlar, İnkılâp Mahkemesi savcısı tarafından herhangi bir makamdan izin almaksızın resen takip edilir. İnkılâp Mahkemesi savcılarını yapacakları soruşturma için devletin bütün makam ve memurlarından her türlü bilgiyi isteyebilir ve her türlü vasıtayı kullanabilir. Buna kolluk kuvvetlerine ilave olarak Silahlı Kuvvetler mensupları da dâhildir. Savcı, Silahlı Kuvvetler mensuplarını da aynı kolluk kuvveti gibi kullanabilir. Böyle bir durumda tüm Silahlı Kuvvetler mensupları aynı Polis ve Jandarma gibi savcının tüm emirlerine uymak zorundadırlar.

İnkılâp Mahkemelerin kendilerini görevli saydıkları konularda başka hiçbir mahkeme görev ve yetki iddiasında bulunamaz.³²

Kanunun 12- 16'nci maddeleri "Çeşitli Hükümler" başlığını taşır ve mahkemenin ihtiyaç duyacağı personel temini ve bunların maaş ve tahsisatlarının nasıl verileceğini düzenler. 14'üncü maddede İnkılâp Mahkemelerinin faaliyetine MBK Kararı ile son verileceği belirtilmiştir. Görüldüğü gibi mahkemenin usul hükümleri oldukça ağırdır. Mahkeme suçu tanımlamak, yetkisine girip girmediğine karar vermek ve yargılayıp kararını kesinleştirmek konusunda tek yetkilidir. Bunun yanında ancak MBK kararı ile mahkemeler ortadan kaldırılabilir.

İnkılâp Mahkemelerinin kurulmasının gündeme geldiği ve konuşulduğu dönemdeki Bakanlar Kurulu tutanakları mevcut değildir. Ancak daha sonraki dönemlerde de İnkılâp Mahkemeleri konusu çeşitli zamanlarda Bakanlar Kurulu toplantılarında gündeme gelmiş ve konuşulmuştur. Bakanlar Kurulu'nun 8 Eylül 1960 tarihinde yapılan otuzikinci toplantısı bunlardan biridir. Toplantıda, mahkemelerin kuruluşunun üzerinden henüz

³¹ "4 Nisan 1929 tarihinde kabul edilen Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'nun 21'nci maddesi hâkimin hangi hallerde hâkimlik vazifesini yapamayacağını düzenlemektedir. Maddede, hâkimin suçtan zarar görmüş olması, sanık veya mağdur ile sonradan kalksa bile aralarında evlilik veya vesayet bağı bulunması, aynı davada savcılık veya avukatlık görevinde bulunması, sanık veya mağdur ile arasında ikinci dereceye kadar hısımlık bağı bulunması ve aynı davada şahit olarak dinlenmiş bulunması durumları açıklanmıştır. "Bk. 1402 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, T.C. Resmî Gazete, 20 Nisan 1929, Sayı: 1172.

³² "62 Sayılı İnkılâp Mahkemeleri Hakkında Kanun, Madde: 11", Bk. Agy, s. 1.

onbeş gün geçmiş olduğu ve Bakanlar Kurulu'nca İnkılâp Mahkemelerinin kurulmasına henüz lüzum görülmediği, oysa MBK'nin bu mahkemelerin kurulması görüşünde olduğu belirtilmiştir. Dışişleri Bakanı ve Başbakan da MBK ile aynı görüştedir. Ancak Başbakanın "bahsi kapatalım" sözü üzerine görüşme sonuçlanmadan sona ermiştir.³³

İnkılâp Mahkemelerinin kurulması konusu bir kez daha 10 Ekim 1960 tarihinde yapılan 38'inci Bakanlar Kurulu toplantısında gündeme gelmiştir. Başbakan halen aynı görüştedir ve başbakana göre mahkemeler geçmişe yönelik olmalı ve kendi alanlarına giren konularda geçmişte işlenen suçlara da bakabilmelidir. Bununla da yetinilmemeli, Urfa'da başlayan Kürtçülük hareketlerine karşı Sivas'ta yapılan yargulamaların verimli bir şekilde yürümemesinden dolayı, bu sanıklar için Sivas'ta gezici bir mahkeme kurulmalı, her türlü siyasi konular bu mahkemelerin görev alanı içerisine alınmalıdır.³⁴ Görüldüğü gibi Başbakan Cemal Gürsel bu konuda radikal fikirlere sahiptir.

Bakanlar Kurulu görüşmelerinde İnkılâp Mahkemeleri konusu bir kez de 8 Ocak 1961 günü yapılan 56'ncı toplantıda gündeme gelmiştir. Ancak artık siyasi durum biraz daha farklıdır. 6 Ocak 1961 tarihinde Kurucu Meclis açılmıştır. Artık MBK'nın da içerisinde olduğu bir Kurucu Meclis vardır. Bu toplantıda Bakanlar Kurulunun askeri kanadında bulunan İçişleri Bakanı İhsan Kızıloğlu, Kurucu Meclisin de açılmasından hemen sonra bu türden mahkemelerin faaliyete geçmesinin antidemokratik olacağından söz ederek artık bu tür yollara tevessül etmeye gerek olmadığını söylemiştir. İçişleri Bakanına göre zaten İnkılâp Mahkemelerinin faaliyete geçmesini gerektirecek önemli bir gelişme de yoktur. Demokrasiye geçmek çok daha önemlidir. Yedi sekiz ay içerisinde en çok 250 kişisel olay olmuş, 53 kişi Atatürk büstlerine saldırmıştır. Bunlar İnkılâp Mahkemelerinin kurulması için yeterli gerekçeler değildir. İçişleri Bakanına göre İnkılâp Mahkemeleri kaldırılmalıdır.³⁵

Adalet Bakanı Ekrem Tüzemen'e göre de yasa antidemokratiktir. Sanayi Bakanı Şahap Kocatopçu da aynı fikirdedir. Sanayi Bakanına göre bu yasanın çıkmasına neden olan ihtiyaç ortadan kalkmıştır. İnkılâp tehdit altında değildir. Bundan sonraki konuşmalar genelde yasanın uygulanması durumunda ortaya çıkabilecek teknik problemler ve kaldırılması konusunda Bakanlar Kurulunca yapılacak girişimlerin tartışılması üzerinde olmuştur. Bakanların üzerinde birleştikleri husus, bir madde hariç tüm suçların zaten

³³ Koçak, *age.*, s. 448-450.

³⁴ *Age.*, s.37.

³⁵ *Age.*, Cilt II, s. 745-772.

TCK'da karşılığının olduğu, yalnızca 3'üncü maddenin 4'üncü bendinde yer alan, milli inkılâp hareketine ve esaslarına karşı hareketler olarak tanımlanan suçun TCK'ya eklenmesi ile sorunun çözülebileceği olmuştur. Öyle ki aslında buna bile gerek olmadığı, mahkemelerin bu suçu kolaylıkla devlet aleyhine işlenen suçlar kapsamında yorumlayabilecekleri de konuşulan bir diğer görüş olmuştur. Sonuç olarak Adalet Bakanı ve İçişleri Bakanının toplantıda konuşulan argümanlar ile MBK'nın fikrini almak üzere Komite ile temas kurmasına karar verilmiştir.³⁶

Ancak bundan sonra ne olduğu ve MBK ile görüşülüp görüşülmediğine ilişkin Bakanlar Kurulu tutanaklarında herhangi bir bilgi yoktur. Bu konuda tutanağı tutulan başka bir görüşme olmamıştır. Kurucu Meclisin ve Temsilciler Meclisinin kurulması, müteakiben Anayasanın yürürlüğe girmesi, seçimler yapılarak T.B.M.M.'nin ve onun hükümetinin kurulması ile MBK'nın varlığı sona ermiş, kurulması MBK'nın onayına bağlı olan İnkılâp Mahkemeleri de MBK ortadan kalktığından hiçbir zaman hayata geçmemiştir.

II. BASINDA İNKILÂP MAHKEMELERİ

Ulusal basında İnkılâp Mahkemeleri ile ilgili ilk haberler 4 Ağustos 1960 tarihli gazetelerde yayımlanmıştır. MBK'nın İnkılâp Mahkemeleri kurulacağı hakkındaki tebliği üzerine gazeteler bu konuyu işlemişlerdir. Ulus Gazetesi "Milli Birlik Ruhunu Bozmaya Matuf Faaliyetler Önlenecek" başlığıyla verdiği haberde icap eden yerlerde geniş yetkili İnkılâp Mahkemeleri kurulmasına dair tasarının MBK'da kabul edildiğini okuyucularına duyurmuştur. Haber içeriğinde verilen MBK bildirisinde:

*"İki aydan beri en iyi niyetlerle memleketi idare etmekte olan MBK ve Hükümetinin icraatlarının Türk Milleti tarafından tasvip edilmekte olduğunu görmekte kıvanç duymaktayız. Ancak bu idare ve icraatten menfaatleri haleldar olan ve Türk Milleti'nin fenalığını arzulayan bazı bedbahtların, şurada burada, gizli veya açık menfi tavırlar takındıkları, yalan yanlış haberler yayarak umumi efkârı bulandırmaya yeltindikleri üzüntüyle müşahade edilmiştir. Bugünkü idareni devamı müddetince milli birlik ruhunu bozmaya matuf bu gibi faaliyetleri önlemek üzere icap eden yerlerde geniş yetkili inkılâp mahkemeleri kurulmasına dair hazırlanan tasarı MBK'ne sevk olunmuş, yapılan müzakereler neticesinde tasarı kabul edilmiştir."*³⁷

ifadesi bulunmaktadır. MBK bu bildirisinde İnkılâp Mahkemelerinin kurulma amacını da böylece kamuoyu ile paylaşmıştır.

³⁶ Aynı yer.

³⁷ "Milli Birlik Komitesi Tebliği", *Ulus Gazetesi*, 4 Ağustos 1960 s. 1.

Tarih olarak dikkat çeken nokta MBK'nın İnkılâp Mahkemeleri kurula-
cağını açıkladığı gün aynı zamanda ordudan 235 general ve amiralin emek-
liye sevk edileceklerinin açıklanmasıdır.³⁸ Her iki haber de 4 Ağustos tarihli
gazetelerde yer almıştır.

Akşam Gazetesi'nin 4 Ağustos'da yayımlanan sayısında haber birinci
sayfadan "*İnkılâp Mahkemeleri Kuruluyor*" sürmanşeti ile verilmiştir.³⁹ Ha-
berde MBK bildirisinden bahsedilmekte ve mahkemenin özellikleri ve ama-
cı bildiride belirtildiği şekilde verilmektedir. Ancak Akşam Gazetesi bunun
yanında bir de "*Türk İstiklal Mahkemeleri*"⁴⁰ başlıklı bir haber yapmış ve
hemen İnkılâp Mahkemeleri haberinin yanında bu haberi vermiştir. Gazete,
haberde İstiklal Mahkemelerinin kuruluş amaçlarını anlatmış, nerelerde
kurulduklarını, verdikleri kararlardan örnekleri okuyucularıyla paylaşmış
ancak hiçbir şekilde haberin içerisinde İnkılâp Mahkemelerinden bahset-
memiştir. Tam sayfada manşet olarak verilen "*İnkılâp Mahkemeleri Kurulu-
yor*" haberinin hemen yanında İstiklal Mahkemeleri ile ilgili haberin veril-
mesinde gazete, yorumu okuyucularına bırakmıştır.

Aynı gazete 5 Ağustos günü de bu konuyu işlemiş ve birinci sayfasında
yarım sayfa manşetten "*İnkılâp Mahkemeleri Bir Gün İçinde Karar Verecek*"
manşetiyle haberini duyurmuştur. Haberde ölüm cezası vermeye de yetkili
olan mahkemelerin kararlarının temyiz edilemeyeceği ve infaz olunacağı
vurgulanmıştır.⁴¹

Aynı gün Akşam Gazetesi'nde Doç.Dr. Edip F. Çelik imzasıyla "*Devrim
Mahkemeleri*" başlıklı bir yazı yayımlanmıştır. Çelik yazısında 27 Mayıs'ı
"*Beyaz Devrim*" olarak adlandırmış ve bu devrimi yapanların iki ay sonra
neden böyle olağanüstü bir mahkeme kurmak zorunda kaldıklarının ne-
denlerinin incelenmesi gerektiğini yazmıştır. MBK yönetiminin iyi niyetinin
ve özellikle hukuka bağlı kalma dileklerinin, eski iktidara çıkarları yönün-
den bağlı olanlar ile bazı kötü düşünceliler tarafından farklı yorumlandığını,
bu nedenle MBK yönetiminin böyle bir karar almak zorunda olduğunu
savunmuştur. Devrimi olağan kurallar ve kanunlar ile yürütmeye kararlı bir
yönetimin bu yoldan ayrılmaya zorlanmaması gerektiğini ifade eden yazar,
mahkemenin amacını ve hedefini MBK direktifinden alarak yazdığı yazı-
sında, henüz kanunun çıkmadığını çıkacak kanunda tüm suçların ve cezala-
rın açık ve net olarak yazılmasını beklediğini de eklemiştir. Yazının sonun-
da bu mahkemenin, milli birliği bozmaya ve devrimin hedefine ulaşmasına

³⁸ "235 General Emekliye Ayrıldı", Bk. Aynı yer.

³⁹ "İnkılâp Mahkemeleri Kuruluyor", *Akşam Gazetesi*, 4 Ağustos 1960 s. 1.

⁴⁰ "Türk İstiklal Mahkemeleri", Aynı yer.

⁴¹ "İnkılâp Mahkemeleri Bir Gün İçinde Karar Verecek", *Akşam Gazetesi*, 5 Ağustos 1960, s. 1.

engel olmaya çalışacaklara bir uyarı niteliğinde kalmasını ve bu mahkemelere fazla iş kalmamasını umut ettiğini belirtmiştir.⁴²

6 Ağustos 1960 tarihinde Ulus Gazetesinde Yakup Kadri Karaosmanoğlu "İnkılâp Mahkemeleri Üzerine" başlıklı bir başyazı kaleme almıştır. Karaosmanoğlu başyazısında, bütün dünyaca "gülümser ihtilal" adı verilen ve ülkede günlerce hatta haftalarca bir milli bayram gibi kutlanan 27 Mayıs İnkılâbının daha iki ay geçmeden kendini korumak için İnkılâp Mahkemeleri gibi fevkalade tedbirlere başvurmak zorunda kalışının bütün iyi niyet sahibi vatansız yurttaşlarda olduğu gibi kendisinde de esefi ve hüznü andıran bir his uyandırdığını yazmıştır. Karaosmanoğlu, aynı hüznü duygusunun MBK tebliğinde de sezildiğini öne sürerek yukarıda belirttiğimiz tebliğin aynı satırlarını yazısına taşımış, ülkede her zaman inkılâplara karşı gösterilen menfi tavırları özetleyerek MBK'nın bu kanunu çıkarmaya mecbur kaldığını belirtmiş ve yazısını; "Tanrıdan dileriz ki, Milli Bilik Komitesinin almaya mecbur olduğu son karar, o şer unsurlarına karşı bir ihtar mahiyetinde kalsın ve bu ihtar onlarda beklenen intibai hâsıl etsin. Aksi takdirde milletçe duyacağımız ıstırap çok acı olacaktır."⁴³ cümleleriyle bitirmiştir. Bu yazının hemen ertesi günü 7 Ağustos 1960 tarihinde ise bütün gazeteler "Emekliye Sevk Edilen Albay ve Subaylar"⁴⁴ başlığıyla orduda çok büyük çaplı emekliye sevklerin yapılacağını okuyucularına duyurmuşlardır.

235 general ve amiral ile yaklaşık 5000 subayın emekliye sevk edilmeleri ile İnkılâp Mahkemelerinin aynı tarihlerde kurulması arasında bağ kurmak mümkündür. Özellikle İnkılâp Mahkemeleri Kanununun yukarıda anlattığımız 3'üncü maddesinde düzenlenen ve TCK 152'nci maddeye atıfla tanımlanan suç incelendiğinde, zorunlu emekliliğe sevk edilen generallerin ve üst rütbeli subayların ellerinde bulundurdukları askeri güç ile bir kalkışmaya yeltenmelerinin önlenmesine yönelik bir düşüncenin mevcut olabileceği görülmektedir.

Haftalık haber dergisi Kim de, 10 Ağustos 1960 tarihinde yayımlanan 109 numaralı sayısında İnkılâp Mahkemeleri konusunu işlemiş ve mahkemelerin kurulması kararını okuyucularına duyurmuştur. "İnkılâp Mahkemeleri Kuruluyor" başlıklı yazıda, MBK'nin açıkladığı tebliği ile "Yassıada dışında kalmış ama gönüllü Yassıadalı" bazı kimseleri oldukça düşündürdüğü belirtilmiştir. 27 Mayıs hareketine karşı yurdun bazı bölgelerinde hala DP'lilere bağlılıklarını muhafaza edip çeşitli yeraltı çalışmaları ile halkı etkilemeye çalışan insanların olduğu ifade edilmiştir. Hatta bu kesimlerin, 4. Ordunun

⁴² Edip F. Çelik, "Devrim Mahkemeleri", *Akşam Gazetesi*, 5 Ağustos 1960 s. 1,5.

⁴³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "İnkılâp Mahkemeleri Üzerine", *Ulus Gazetesi*, 6 Ağustos 1960 s. 1,5.

⁴⁴ "Emekliye Sevk Edilecek Albaylar ve Subaylar" *Ulus Gazetesi*, 7 Ağustos 1960 s. 1,5.

ihtilali kabul etmediği -ki böyle bir ordu yoktur- ABD'nin Demokratlara yardımı geleceği ve onları kurtaracağı, Menderes'in insanüstü güçleri olduğu, akşamları Yassıada'dan uçarak çeşitli camilerde görüldüğü vs. şaiyaların halk arasında yayarak halkı inkılâp idaresine karşı kıskırtmaya çalıştığı belirtilmiştir. Kim Dergisine göre İnkılâp Mahkemeleri, bu gibi çevrelere karşı bir önlem olarak kurulacaktır. Haberde İnkılâp Mahkemelerinin kuruluş şekli ve yargılama usulleri de okuyucuyla paylaşılmıştır.⁴⁵

Aynı haberde İnkılâp Mahkemelerinin kuruluşuna bakarak 27 Mayıs devriminin oturmadığının düşünülmemesi gerektiği, “*kibar ihtilalin kadife eldiveninin altındaki demir yumruk*”un bu gibi çevrelerce hatırlanmasını ve dünyanın hiçbir yerinde ihtilallerin ihtilal karşıtlarına acımadığının bilinmesi gerektiği belirtilmektedir. Bir yandan İnkılâp Mahkemelerinin müspet yönde propagandasını yapan dergi bir yandan da inkılâp karşıtlarına gözdağı vermeye çalışmıştır.⁴⁶

Tüm bu haberler ve yorumlar henüz İnkılâp Mahkemeleri kanunu yasalaşmadan ve yürürlüğe girmeden yapılan haberler ve yorumlardır. MBK'nın anılan mahkemelerin kurulacağına ilişkin tebliği üzerine yazılmıştır. Yazılardaki ortak görüş, devrimlerin kendini korumak hakkına sahip olduğu ve her devrimin bu ve buna benzer olağanüstü tedbirlere başvurabileceğidir. İnkılâp Mahkemelerinin kuruluşuna temkinli yaklaşan yazarlar ise inkılâp karşıtı çevrelerin bunu bir uyarı olarak algılamasını ve mahkemelere ihtiyaç kalmamasını umdukları konusunda birleşmişlerdir.

7 Mayıs tarihli gazeteler, kabinenin askeri kanadından olan İçişleri Bakanının İnkılâp Mahkemeleri hakkında İzmir'de yaptığı açıklamaları sütunlarına taşımışlardır. Milliyet Gazetesindeki haberde Bakanın: “*İnkılâp Mahkemelerinin hadiseleri doğmadan keşfedip doğuşuna meydan vermemek gayesiyle kurulacağı...*” söylediği belirtilmektedir. Bakan sözlerine devam olarak: “*Temenni ederiz ki vatandaşlar bu mahkemelerin çalışmalarına lüzum gösterecek hal ve hareketlerden uzak kalsınlar. Sebepler doğmadan evvel tedbir almak inkılâpların ana prensibidir.*”⁴⁷ sözleriyle mahkemelerin olası başkaldırı ve inkılâp karşıtı hareketlere karşı caydırıcılık amacıyla kurulduğunu belirtmiştir.

Aynı gazetenin bir gün önceki sayısında ise Çetin Altan “*Kuş Bakışı*” adlı köşesinde devrim mahkemeleri olarak ifade ettiği İnkılâp Mahkemeleri konusunu yazmıştır. Altan, devrimlerin kendisinden önceki bozuk düzeni tüm kanunları ve kurumları ile birlikte yıktığını yazmış, devrimlerin kendine göre prensipleri olduğunu belirterek devrimin kendisinden önceki mev-

⁴⁵ “İnkılâp Mahkemeleri Kuruluyor”, *KİM Haftalık Haber Dergisi*, 10 Ağustos 1960, Cilt. 8, Sayı: 109, Vatan Gazetecilik ve Matbaacılık, İstanbul, 1960, s. 11,12.

⁴⁶ Aynı yer.

⁴⁷ “İnkılâp Mahkemeleri”, *Milliyet Gazetesi*, 7 Ağustos 1960, s. 1.

cut parlamenter düzenin kanunları içerisine sıkıştırılmayacağını, devrimin kendisini korumak için yeni kanunlar çıkarmasının son derece normal olduğunu savunmuştur. Altan, devrimlerin maalesef baskısız olmayacağını, devrim hareketinin karşısında daima bir reaksiyon bulunacağını ve bu reaksiyonun ikna ve taviz yoluyla eritilemeyeceğini belirtmiştir. Altan yazısını "...devrim mahkemeleri kurulması gerekiyordu, devrimi kendi şartları içerisinde yürütmeye mecburuz." sözleriyle tamamlamıştır.⁴⁸

19 Ağustos tarihi ve bunu takip eden günlerde basın, İnkılâp Mahkemeleri Kanununun kabul edildiği ve kanunun yürürlüğe girdiği haberlerini baş sayfalarından vermiştir. Ulus Gazetesi "İnkılâp Mahkemeleri Kanunu Kabul Edildi"⁴⁹, Vatan Gazetesi ise "İnkılâp Mahkemeleri Bugün Kanunlaşıyor"⁵⁰ manşetleri ile haberi okuyucularına sunmuşlardır. 23 Ağustos tarihinde ise Ulus ve Akşam Gazetelerinde, "İnkılâp Mahkemeleri Kanunu Yürürlükte" ve "İnkılâp Mahkemeleri Kanunu Çıktı" başlıklı haberleri ile kanunun yürürlüğe girdiğini duyurmuşlardır.

İnkılâp Mahkemeleri Kanununun çıkmasından yaklaşık sekiz ay sonra nisan ayı başında Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürsel, yaptığı basın toplantısında, Devrim Mahkemelerini derhal kurmak mümkün olmakla beraber, bunun gerekli görülmediğini, ihtilal idaresinin "her türlü gerici ve tahrikçi cereyanı" bu mahkemeler olmadan da bastırabileceğini söylemiştir.⁵¹ Bülent Ecevit Ulus Gazetesinde bu haberi okuyucularına duyurduğu sütununda devrim mahkemelerinin gereksizliği üzerinde durmuş, ihtilal idarelerinin genellikle ihtilale karşı girişilen hareketleri bastırmak için en kolay ve kestirme yolları seçtiklerini, ama bunun da normak demokratik rejimden uzaklaşmaya ve buna dönüşü zorlaştırmaya neden olduğunu yazmıştır. Şu anki geçiş döneminde ülkenin en büyük mutluluğunun, ülkeyi yöneten ihtilal idaresinin karşılaştığı tahrik ve sabotajlar karşısında kolay ve kestirme yollara sapmayacak kadar sabırlı, kendine güvenir, gerçek demokrasiye ancak demokratik usullerle varılabileceğini görece kadar amaçla araçlar arasında uygunluk gözetir bir idare olduğu yorumunu yapmıştır.⁵²

III. İNKILÂP MAHKEMELERİNİN TÜRKİYE VE DÜNYADAKİ BENZER MAHKEMELER İLE KARŞILAŞTIRILMASI

İnkılâp Mahkemelerinin kuruluş şekli, öngörülen çalışma usulleri ve yapısı Milli Mücadele Döneminde ve müteakiben Cumhuriyetin ilk yıllarında

⁴⁸ Çetin Altan, "Kuş Bakışı" *Milliyet Gazetesi*, 6 Ağustos 1960, s. 5.

⁴⁹ "İnkılâp Mahkemeleri Kanunu Kabul Edildi" *Ulus Gazetesi*, 19 Ağustos 1960, s. 1-5.

⁵⁰ "İnkılâp Mahkemeleri Bugün Kanunlaşıyor" *Vatan Gazetesi*, 19 Ağustos 1960, s. 1.

⁵¹ Bülent Ecevit, "Günaydın", *Ulus Gazetesi*, 3 Nisan 1961, s. 1-2.

⁵² *Aynı yer.*

rında kurularak faaliyet gösteren İstiklal Mahkemelerine benzer. İstiklal Mahkemelerinin kuruluşunun sebebini anlamak bu mahkemelerin de kuruluş sebeplerini anlamak için faydalı olacaktır.

İstiklal Mahkemelerinin kuruluş sebeplerini kavrayabilmek için Mondros Mütarekesinden sonraki dönemde Anadolunun genel durumunu, İstiklal Savaşının hangi şartlar altında başladığını ve yürütülmesinde karşılaşılan güçlükleri bilmek gerekir. Kendi otoritesine karşı hareketleri bastırmak için askeri gücünü kullanan B.M.M., suçluların da cezalandırılması için yargı gücünü kullanmayı uygun görmüştür. Bu düşünceyle Fransız İhtilal Mahkemeleri örnek alınarak İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur.⁵³

İstanbul Hükümetinin ve Padişahın İngilizler ve diğer milli mücadele karşıtı kesimlerle birlikte yürüttüğü faaliyetler, Büyük Millet Meclisinin açılmasına yakın ve açılmasını müteakip etkisini giderek arttırarak devam etmiştir. Askerde firar edenler, işgal kuvvetleri lehinde propaganda ve casusluk faaliyetinde bulunanlar, Padişah adına halkı isyana teşvik eden, isyan ve yağma hareketlerine girişenler hakkında, B.M.M. Hükümeti 29 Nisan 1920'de Vatana İhanet Kanununu kabul etmiştir. Dolayısıyla bir ihtilal meclisi olan B.M.M., ilk ihtilal kanunu da kabul etmiştir. Mütareke döneminde Anadolunun içine düştüğü anarşi ve başboşluk ortamında kabul edilen bu kanun da, uygulandığı dört aylık süre içerisinde beklenen faydayı sağlayamamıştır. İstanbul Hükümeti bu dönemde ihanetine devam etmiş, Anadoluda zararlı propaganda faaliyetleri, casusluk, bozgunculuk, yağma ve isyan olaylarının önü alınamamıştır. Bunda yürürlükteki kanunların ve bunları uygulayacak mevcut mahkemelerin, yaşanan bu olağanüstü dönemde ihtiyacı giderebilecek durumda olmaması, Vatana İhanet Kanununu uygulayacak mahkemelerin kurulamaması etkili olmuştur. Böyle bir dönemde çıkarılan bu tür bir kanundan beklenen faydanın alınabilmesi ancak mahkemelerin hızlı çalışması ve çabuk karar verip uygulayabilmesine bağlı olduğundan, 11 Eylül 1920'de Firariler Hakkında Kanun ve ekinde İstiklal Mahkemelerinin kurulması kararı kabul edilmiştir.⁵⁴

İstiklal Mahkemeleri olağanüstü tehlike karşısında yasama organının kendi içinden seçtiği üyelerden kurulu olağanüstü mahkemelere, olağanüstü yetkiler vermesi sonucu kurulan ihtilal mahkemeleridir. İlk başta amacı, asker kaçaklarına engel olarak düzenli ordunun kurulmasına ve yaşamasına yardım etmek olmuştur. Kuruluşundan çok kısa bir sonra ise yetkileri, vatana ihanet, yolsuzluk, soygun, saldırı, casusluk, bozgunculuk, isyanlar ve

⁵³ Ergün Aybars, *İstiklal Mahkemeleri*, Zeus Kitabevi, 6.Baskı, İzmir, 2006, s. 1.

⁵⁴ Kemal Çelik, "Milli Mücadele'de İç İsyanlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri", *Atatürk Yolu Dergisi*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını, Sayı. 40, Kasım 2007, Ankara, s. 569-613.

ayaklanmalar gibi suçları da kapsamına alarak genişlemiştir. Bu şekilde Milli Mücadeleye ve devrimlere karşı işlenen her suç İstiklal Mahkemelerinin görevi kapsamına girmiştir.⁵⁵

Burada İnkılâp Mahkemeleri ile İstiklal Mahkemeleri arasındaki ilk ciddi farkı belirtmek gerekir. İstiklal Mahkemeleri, üyelerini yasama organı içerisinde seçerken, İnkılâp Mahkemelerinin üyeleri askeri ve sivil yargı içerisinde seçilmektedir. Bu nedenle en başta mahkeme üyelerinin hukukçu olması yönüyle birbirlerinden ayrılırlar.

İstiklal Mahkemeleri, T.B.M.M. adına çalışmalarını yürütmektedirler. Kararları kesindir ve temyizi yoktur. Kararların uygulanmasından gerek asker, gerekse sivil tüm devlet görevlileri sorumludur. Mahkemeler, verdikleri kararlardan dolayı sorumlu değildirler. İlk başta üç üyeden kurulu olan mahkemelerin üye sayısı sonraları dörde çıkmış ve ilk başta yokken sonradan savcılar da mahkeme üyesi olmuşlardır.⁵⁶ İnkılâp Mahkemeleri de yasama organı görevini üstlenen Milli Birlik Komitesi ve onun hükümeti adına faaliyetlerini yürütürler. Onlarda da ağır ceza mahkemeleri örneğinde de olduğu gibi üç üye görev yapar. Ancak İnkılâp Mahkemelerinde bir veya daha fazla savcı en baştan beri mahkemenin üyesi olarak kuruluş kanununda belirtilmiştir.

İnkılâp Mahkemeleri kuruluş kanunu incelendiğinde, bu mahkemelerin üyelerinin seçimi hariç neredeyse tamamen İstiklal Mahkemelerinden örnek alınarak kurulduğu anlaşılır. Elbette görevleri ile ilgili bölüm dönemin şartlarına göre farklılık göstermektedir. İstiklal Mahkemeleri başlangıçta asker kaçakları ile ilgili davalara bakarken sonraları görev alanları genişlemiş ve inkılâbın korunmasına kadar varmıştır. İnkılâp mahkemeleri ise tamamen bu noktadan itibaren görevlendirilmişlerdir. Onların görevi, yapanların, 27 Mayıs İnkılâbı olarak tanımladıkları siyasi düzeni korumak, inkılâba ve inkılâbı yapanlara karşı gelişebilecek ayaklanma, itaatsizlik, menfi propaganda ve fiili saldırıları süratle cezalandırmak olmuştur.

Her iki mahkeme de gerek soruşturma, gerekse kovuşturma aşamalarında devletin kolluk kuvvetlerinin dışında, silahlı kuvvetler dâhil tüm görevlilerine emir verebilir. Bu açıdan birbirlerinin aynısıdır. Usul hükümleri yönünden aynı olan mahkemeler, davaları süratle sonuçlandırabilir. Tutuklama ve tahliye kararları her ikisinde de onaya tabi değildir. Her iki mahkemenin de kararları kesindir. Temyizi yoktur. İstiklal Mahkemelerinin verdiği idam kararları yine B.M.M.'nin verdiği yetkiyle kullanılacak istisnalar dışında B.M.M.'nin onayına tabidir ve bu kanun metninde yazılı-

⁵⁵ Aybars, *age.*, s. 2.

⁵⁶ Aynı yer.

dır.⁵⁷ İnkılâp Mahkemeleri Kanunu'nda ise böyle bir onaydan bahsedilmemekle birlikte, yürürlükteki kanunlar mahkemelerce verilecek idam cezalarının T.B.M.M. onayıyla infaz edileceğini belirtmekte ve dolayısıyla burada da verilecek idam kararlarının onayı aynı görevi yapan MBK tarafından yapılacak ve karar daha sonra infaz edilecektir.

Her iki mahkemede de kararlara savcı itiraz edebilir ve kararın gözden geçirilmesini isteyebilir. Bu durumda kararı veren mahkeme kararını, İstiklal Mahkemelerinde üç gün, İnkılâp Mahkemelerinde ise yedi gün içerisinde inceler ve kesin kararını verir. Ancak İnkılâp Mahkemelerinde sanığın da kararın gözden geçirilmesini isteme hakkı vardır. Bu iki mahkeme arasındaki en önemli farklılıklardan biridir. Fakat bu itirazlar kesinlikle bir temyiz değildir. Zira modern hukuk sisteminde kararlara itirazı başka bir mahkeme inceler ve karara bağlar, temyiz ise üst mahkeme kararı ve onayıdır. Her iki mahkemede de böyle bir şey yoktur.

Mahkemelerin kendilerini görevli saymaları konusunda da iki mahkeme arasında farklılıklar vardır. İnkılâp Mahkemeleri Kanununda, mahkemenin kendisini görevli saydığı bir konuda diğer mahkemelerin yetki iddiasında bulunamayacakları yazılıdır.⁵⁸ Ancak İstiklal Mahkemeleri Kanununda mahkemenin diğer mahkemeler ile görev ve yetki anlaşmazlığı olduğunda kararı B.M.M.'nin vereceği belirtilmektedir.⁵⁹ Kanun koyucu İstiklal Mahkemeleri için burada bir kontrol mekanizması koymuş ve yetki anlaşmazlıklarının çözümünü B.M.M.'ye bırakmıştır. İnkılâp Mahkemelerini kuran MBK ise böyle bir kontrole lüzum görmemiş ve İnkılâp Mahkemesi Heyetini bu konuda tek yetkili olarak bırakmıştır. Ayrıca İstiklal Mahkemelerinin görev alanına giren konuların B.M.M. kararıyla geri alınabileceği, böylece görev alanının daraltılabileceği belirtilirken, İnkılâp Mahkemelerinde böyle bir görev daraltması yoktur.

Her iki mahkemenin kuruluş kanununda da cezalar tanımlanırken yürürlükteki ceza kanunlarına atıf yapılmıştır. İstiklal Mahkemeleri, Ceza Kanununda, Askeri Ceza Kanunu'nda ve 29 Nisan 1336 (1920) tarihli Hıyanet i Vataniye Kanununda belirtilen suçları yargılamak ve bu kanunlarda belirtilen cezaları vermekle yükümlüdür. İnkılâp Mahkemelerinde ise kanun kapsamındaki cezalara, atıf yaptığı TCK'daki karşılığı ne olursa olsun 5 yıldan 15 yıla kadar ağır hapis cezası verileceği, vahim haller gibi subjektif bir ifade olduğunu daha önce belirttiğimiz durumlarda ise ölüm cezasına hükmedileceği belirtilmiştir. Bununla da yetinilmemiş, eğer isnat edilen suçun cezası

⁵⁷ "249 No'lu İstiklal Mahkemi Kanunu, Md. 5", Çelik, *agm.*, Ek-4d.

⁵⁸ "62 Sayılı İnkılâp Mahkemeleri Hakkında Kanun, Madde: 11", Bk. Agy, s. 1.

⁵⁹ "249 No'lu İstiklal Mahkemi Kanunu, Md.11", Çelik, *agm.*, Ek-4d.

TCK'da İnkılâp Mahkemeleri kanunda belirtilenden daha fazla ise o cezaya hükmolunacağı şeklinde bir ifade de kanunda yer almıştır.⁶⁰

İstiklal Mahkemelerinin, Fransız İhtilal Mahkemeleri örnek alınarak kurulduğunu belirtmiştik. Ancak Fransız İhtilal Mahkemeleri görev yaptıkları dönemde yarattıkları terör ile anılmaktadırlar. Öyle ki, görev yaptıkları dönem Fransız İhtilali tarihinde “*terör dönemi*” olarak anılır.⁶¹ Bu mahkemeler kuruldukları 1793 yılında yalnızca Paris'te 2.774 kişi olmak üzere, bütün Fransa'da 17.000 kişiyi idam etmiştir. Bu sayının hüküm giymeden ya da kayda alınmadan idam edilenlerle 40.000'e çıktığı belirtilmektedir ki bu dönemde mahkemelerin yarattığı terör açıkça görünür. İstiklal Mahkemelerinin ise üç yılda verdiği idam cezasının 1.450-1.500 olduğu belirtilir. 2.827 kişiye verilen idam cezaları ise askerden yeniden kaçarlarsa uygulanmak üzere ertelenmiştir. İstiklal Mahkemelerinde 11.744 kişinin beraat ettiği düşünüldüğünde bunların Fransız İhtilal Mahkemeleri gibi bir terör yaratmadığı, aksine mevcut terör ve asayişsizlik ortamını yenmeye çalıştıkları ve bunda da başarılı oldukları görülmektedir. Bu mahkemeleri Sovyetlerin ÇEKA Mahkemeleri'ne benzetenler de olmuştur ancak bilindiği gibi İstiklal Mahkemeleri açık yargılama yaparlardı ve kararları da herkese açıktı. ÇEKA'lar ise gizli ve terörcü çalışmaları ile ünlenmiştir.⁶²

İstiklal Mahkemeleri Fransız ve Sovyet İhtilalinde olduğu gibi sınıfsal bir amaç gütmemiştir. Yalnızca Milli Mücadele içerisinde milli bir amaç güden mahkemeler, yalnızca milli mücadeleye ve müteakiben inkılâplara zarar verecek kişi ve hareketlere karşı görev yapmıştır. Bu anlamda bakıldığında 27 Mayıs İnkılâbı olarak adlandırılan hareketin ve bu hareketi gerçekleştirenlerin korunmasına yönelik olarak kurulması kanunlaştırılan İnkılâp Mahkemeleri de benzer gaye ile kurulmuştur diyebiliriz. Onların da amacı 27 Mayıs İnkılâbını korumaktır.

SONUÇ

27 Mayıs Askeri Darbesi sonrası ülke yönetimini ele alan MBK tarafından İnkılâp Mahkemeleri kurulması konusunda bir kanun çıkarılmıştır. İnkılâp olarak tanımladıkları siyasi düzeni ve bu düzenin yöneticileri olan Bakanlar ile MBK üyelerini korumayı amaçlayan bu kanun, Bakanlar Kurulu böyle bir mahkemenin kurulmasını hiçbir zaman MBK'dan talep etmediğinden hayata geçmemiştir.

⁶⁰ “62 Sayılı İnkılâp Mahkemeleri Hakkında Kanun, Madde: 4”, Bk. Agy, s. 1.

⁶¹ Taner Timur, “Sivil Toplum, Jacobenler ve Devrim” *Mülkiye Dergisi*, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Cilt: XXIII, Sayı: 219, s. 85.

⁶² Aybars, *age.*, s. 138.

*“Milli İnkılâp hareketine ve esaslarına karşı ve bunlara zarar verebilecek şekilde her ne suretle olursa olsun propaganda yapanları veya telkinde bulunanları veya haber yayanları veya nakledenleri veya herhangi bir faaliyette bulunanları”*⁶³ yargılamak üzere kurulan İnkılâp Mahkemeleri, Milli Mücadele Dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan İstiklal Mahkemelerinden bire bir kopyalanmıştır demek mümkündür. Çağın da gerektirdiği birkaç ufak nokta dışında her iki mahkeme de gerek kuruluş, gerekse çalışma usulleri yönünden çok benzemektedir.

Kurulan bu mahkemeler MBK üyelerinin talebi üzerine kurulmuştur denebilir. Mahkemelerin kurulması konusundaki kanun tasarısı tartışılırken tutulması gereken Bakanlar Kurulu zabıtları elimizde yoktur. Bu nedenle MBK ve Hükümet üyeleri arasında geçen konuşmalara vakıf değiliz. Ancak Bakanlar Kurulu’nun zabıtlarının tutulduğu daha sonra gerçekleşen üç farklı oturumda konu zaman zaman açılmıştır. Bu görüşmelerden anlaşıldığı kadarıyla mahkemelerin kurulmasını MBK istemiştir. Bakanlar Kurulu’nun sivil kanadı MBK ile aynı görüşte değildir. Ancak bir ihtilal idaresine ve onların taleplerine karşı duramamışlardır. Onlar da kanunun kendilerine verdiği yetkiye dayanarak mahkemenin kurulması konusunda gereken Bakanlar Kurulu Kararını hiçbir zaman çıkarmamışlardır.

6 Ocak 1961 tarihinde Kurucu Meclis’in açılmasıyla demokratik anlamda meydana gelen gelişmeler ise, Bakanları artık mahkemelerin antidemokratikliğinin gündeme getirilmesi konusunda cesaretlendirmiştir. Kurucu Meclis’in açılmasından sonraki Bakanlar Kurulu toplantısında konuşulanlar bu yöndedir.

Milli Birlik Komitesi idaresi altında geçen dönemde meydana gelen “İnkılâp” karşıtı hareketler, genelde münferit hareketler olmuştur. Bu davalar sıkıyönetim mahkemeleri ve mevcut ağır ceza mahkemelerinde görülmüş ve bu mahkemelerin aldığı kararlar yeterli olmuştur. Bu nedenle gerek Bakanlar Kurulu’nun sivil kanadının sağduyusu ve gerekse mevcut mahkemelerin yeterli oluşu nedeniyle İnkılâp Mahkemeleri hayata geçirilmemişlerdir.

Yaptığımız karşılaştırma açısından bakıldığında, İstiklal Mahkemeleri’nin İnkılâp Mahkemeleri’ne göre daha denetimli ve hukuki olduğu sonucuna varmak mümkündür. Düşünmek bile istemeyiz ama MBK’nın kanunlaştırdığı İnkılâp Mahkemeleri eğer hayata geçseydi, acı sonuçları günümüze kadar ulaşan ve hala tartışılan, belki de ülkemizde yaşanan sivil-asker ilişkilerini daha farklı bir boyuta taşıyan neticeler ile karşılaşılabiliyordu.

⁶³ “62 Sayılı İnkılâp Mahkemeleri Hakkında Kanun, Madde: 3, Fıkra: 4”, Bk. agy., s. 1.

Devrilen Demokrat Parti taraftarlarının 27 Mayıs Askeri Darbesi sonrası oluşan siyasi düzene ve bu düzenin yöneticilerine karşı münferit hareketler hariç olmak üzere toplu bir başkaldırı içerisine girmemiş olmalarında İnkılâp Mahkemeleri kanununun caydırıcı anlamda tesiri olduğu muhakkaktır. Bu yönden bakıldığında İnkılâp Mahkemelerinin kendilerinden beklenen siyasi faydayı hayata geçmeden de sağladıkları söylenebilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AYBARS, Ergün, *İstiklal Mahkemeleri*, Zeus Kitabevi, 6.Baskı, İzmir, 2006.
- KOÇAK, Cemil (Haz.), *27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları (2 Haziran 1960-6 Ocak 1961)*, Cilt:1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010.
- İPEKÇİ, Abdi; COŞAR, Ömer Sami, *İhtilalin İçyüzü*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1965.
- ONUŞ, Sinan, *Parola: İnkılâp 27 Mayıs'ı Yapanlar Anlatıyor*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.
- ÖZDAĞ, Ümit, *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Kitapları, İstanbul, 1997.

Makaleler

- ÇELİK, Kemal, "Milli Mücadele'de İç İsyanlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri", *Atatürk Yolu Dergisi*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Sayı.40, Kasım 2007, Ankara
- TİMUR, Taner, "Sivil Toplum, Jacobenler ve Devrim" *Mülkiye Dergisi*, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Cilt: XXIII, Sayı: 219

Sürelî Yayınlar

- “İnkılâp Mahkemeleri Kuruluyor”, *KİM Haftalık Haber Dergisi*, 10 Ağustos 1960, Cilt. 8, Sayı: 109, Vatan Gazetecilik ve Matbaacılık, İstanbul,1960.
- “Milli Birlik Komitesi Tebliği”, *Ulus Gazetesi*, 4 Ağustos 1960.
- “İnkılâp Mahkemeleri Kanunu Kabul Edildi”, *Ulus Gazetesi*, 19 Ağustos 1960.
- Bülent Ecevit, “Günaydın”, *Ulus Gazetesi*, 3 Nisan 1961.
- “235 General Emekliye Ayrıldı”, *Ulus Gazetesi*, 3 Nisan 1961.
- Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “İnkılâp Mahkemeleri Üzerine”, *Ulus Gazetesi*, 6 Ağustos 1960.
- “Emekliye Sevk Edilecek Albaylar ve Subaylar”, *Ulus Gazetesi*, 7 Ağustos 1960.
- “İnkılâp Mahkemeleri Kuruluyor”, *Akşam Gazetesi*, 4 Ağustos 1960.
- “Türk İstiklal Mahkemeleri”, *Akşam Gazetesi*, 4 Ağustos 1960.
- “İnkılâp Mahkemeleri Bir Gün İçinde Karar Verecek”, *Akşam Gazetesi*, 5 Ağustos 1960.
- Edip F. Çelik, “Devrim Mahkemeleri”, *Akşam Gazetesi*, 5 Ağustos 1960
- “İnkılâp Mahkemeleri Bugün Kanunlaşıyor”, *Vatan Gazetesi*, 19 Ağustos 1960.
- “İnkılâp Mahkemeleri”, *Milliyet Gazetesi*, 7 Ağustos 1960.
- Çetin Altan, “Kuş Bakışı”, *Milliyet Gazetesi*, 6 Ağustos 1960.

Resmî Yayınlar

- 12 Haziran 1960 tarihli, 1 Numaralı Kanun, *T.C. Resmi Gazete*, 14 Haziran 1960, Sayı 10525.
- “62 Sayılı İnkılâp Mahkemeleri Hakkında Kanun”, *T.C. Resmi Gazete*, 22 Ağustos 1960, Sayı, 10584.

- “Milli Birlik Komitesi’nin Direktifi ve Milli Birlik Komitesi’nin Memleket Meseleleri Hakkında Temel Görüşleri”, *T.C. Resmi Gazete*, 16 Eylül 1960, Sayı 10605.
- “765 sayılı Türk Ceza Kanunu (Mülga), *T.C. Resmi Gazete*, 13 Kasım 2005, Sayı, 25642.
- “3005 Sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulüne Dair Kanun ve Değişik 3498 Sayılı; 3005 Sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulüne Dair Kanunun Üç Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun”, *T.C. Resmi Gazete*, 13 Temmuz 1938, Sayı: 3958.
- 1402 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, *T.C. Resmi Gazete*, 20 Nisan 1929, Sayı: 1172.